

Het Groene Blad

CONTACTBLAD IVN Veenendaal-Rhenen

BIJEN

BELEEF DE NATUUR!

Contactpersonen werkgroepen

excursies

Jannie v.d. Linden
0318 - 522583
excursies@ivnveenendaal-rhenen.nl

mediatheek

Suze Hörchner
0318 - 513613
mediatheek@ivnveenendaal-rhenen.nl

natuurpaden

Ida Marsman
0318 - 524696
natuurpaden@ivnveenendaal-rhenen.nl

Vogelwerkgroep

Henk van Reuler
henkvanreuler@outlook.com

werkgroep scholen V'daal

Jannie v.d. Linden
0318 - 522583
scholenwg.veenendaal@ivnveenendaal-rhenen.nl

werkgroep scholen Rhenen

Harald Arissen
0317-616705
06-83354309
haraldarissen@hotmail.com

werkgroep planten

Magda Buijs
0318 - 513641
mag.buijs@hetnet.nl

weidevogelbescherming

Roelof de Jong
0317 - 614941
jon73229@planet.nl

groene blad & internet site

Peter van Krugten
0318 - 510041
pjvankrugten@hetnet.nl

"de Groenlingen"

John Ikkink
0318 - 506521
john.ikkink@ivnveenendaal-rhenen.nl

werkgroep PR

Cokkie Gadella
0318 550806
pr@ivnveenendaal-rhenen.nl

NatuurWerkt!

Bert Berg
0318 - 472145 of
06-33106173
bberg@hetnet.nl

bomen en openbaar groen

Carlo van de Weerd
0318 - 561134
kh.vd.weerd@hccnet.nl

"de Zwammen"

Martijn Stip
0317 - 619935
zwammen@ivnveenendaal-rhenen.nl

natuurtuin Diddersgoed

vacant

tuin "Groenhof"

vacant

Duurzaamheid

Dorothy Reijn
d.reijn@xs4all.nl

De Groenhof

In de Groenhof bevinden zich het Natuur- en Milieu Educatief Centrum (NME-centrum) en de Mediatheek.

Karel Fabritiusstraat 3, 3904TG Veenendaal. T. 0318-589555. B.g.g. Suze Hörchner, T. 0318-513613.

Openingstijden: woensdag 14 - 16 uur of na afspraak met coördinator Suze Hörchner.
Gesloten tijdens schoolvakanties én in de maanden juli en augustus.

mediatheek@ivnveenendaal-rhenen.nl, groenhof@ivnveenendaal-rhenen.nl, ghorchner@planet.nl
www.ivn.nl/afdeling/veenendaal-rhenen

Webmaster

Arie Bons, webmaster@ivnveenendaal-rhenen.nl

HUIBERS
ELECTRA B.V.
Sinds 1948

Elektrotechniek & Elektrovakzaak

Laan der techniek 3 Veenendaal
www.huiberselectra.nl Tel.: 0318 - 513245

Hado Groen Techniek
Bos Tuin en Parkmachines
Munnikenweg 155 Veenendaal / Renswoude
www.hadogroentechniek.nl
0318 - 517879 of 511006

Merkdealer van

Het Groene Blad

Van Binnen uit

Normaal haakt een voorwoord in op het thema van het blad, bij uitzondering deze keer niet.

Ik wil het in dit voorwoord eens hebben over de Omgevingswet. In 2021 moeten alle Nederlandse gemeenten de nieuwe omgevingswet gaan uitvoeren. De omgevingswet is een wet die gaat over de 'fysieke leefomgeving'. Dus over alles wat te maken heeft met: ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Maar ook met zorg, energie-klimaat en economie. Allemaal zaken die direct raken aan de belangen van buurtbewoners, kleine ondernemers, bewonersorganisaties en andere maatschappelijke organisaties.

Harstikke leuk maar wat kan mij dat schelen ik lees het groene blad omdat ik van de natuur houdt niet omdat ik ontzettend geïnteresseerd ben in ambtelijke, juridische en bestuurlijke wijzigingen op gemeentelijk niveau. Doe ik net alsof ik de lezer hoor denken.

Toch is de omgevingswet juist voor het IVN interessant de wet de burger meer inspraak geeft. De omgevingswet betekend concreet voor dit IVN dat 'we' de kans krijgen mee te praten over en invloed kunnen uitoefenen op het natuur en milieubeleid van de gemeente Veenendaal en Rhenen. Dat is een prachtige kans op vergroeiing en verduurzaming maar ook een verantwoordelijkheid.

Hoe dan kun je je dan afvragen als lezer. De meest voor de hand liggende manier is om erbij te zijn in het gemeentehuis weer iets over de omgevingsvisie besproken wordt.

Als er weer een dialoogavond is kom dan vooral even kijken (na de zomervakantie gaat de gemeente verder aan de slag met de ontwikkeling van het ontwerp van de omgevingswet) je hoeft je niet verplicht te voelen iets te zeggen maar met gewoon op de tribune zitten en hard klappen als Bert de Ruiter wederom op eloquente wijze onze standpunten verwoord en een beetje morren als iemand overduidelijk bereid blijkt te zijn om natuur en duurzaamheid onder de bus te gooien voor een paar euro economische groei verricht je al een hele goede bijdrage.

Het is dan natuurlijk helemaal handig als je jezelf ook nog een beetje hebt ingelezen. Mocht je daarin geïnteresseerd zijn ik heb een paar presentaties, artikelen e.d. van de gemeente over de omgevingsvisie op de volgende locatie gezet

<https://www.dropbox.com/sh/xz3kqz19jxflife/AABPw07vwf231gn22BPP12bEa?dl=0>

als je deze link in je browserbalk typt kun je ze lezen.

Nog veel leesplezier met dit groene blad gewenst en als je nog op vakantie gaat een fijne vakantie gewenst.

Maarten van Leeuwen

3	Voorwoord
5	Uitnodiging Barbecue
6	Bijenzwerm
8	Heidebestuivers
9	Activiteiten
13	Zwermperikelen
15	Wilde bijen
18	Gemeenschappelijke activiteit Veenendaal-Rhenen, Zuidwest Veluwezoom, Ede en KNNV

COLOFON

Het Groene Blad, het contactblad voor leden en donateurs van IVN Veenendaal-Rhenen verschijnt 4 à 5 maal per jaar.

De sluitingsdatum voor het herfstnummer is 29 september 2018.

Informatie uit de werkgroepen verdienen een plek in ons Groene Blad.

REDACTIE:

Nico Bosman

redactie@ivnveenendaal-rhenen.nl

Foto voor- en achterpagina: Tineke Wouda

BESTUUR:

VOORZITTER:

Maarten van Leeuwen

voorzitter@ivnveenendaal-rhenen.nl

SECRETARIS:

Karel Haag, tel. 0318-501562

secretariaat@ivnveenendaal-rhenen.nl

PENNINGMEESTER:

Hanneke Baretta-Bekker,

tel. 0318 769 125

penningmeester@ivnveenendaal-rhenen.nl

NL95 INGB 0004 7381 18

t.n.v. IVN Veenendaal

installatiebedrijf
Bouman

- Waarborg installateur voor gas- en watertechnische installaties
- Dakbedekkingen
- Aanleg, onderhoud cv-installaties en gastoestellen
- Rioleringen
- Lood- en zinkwerken
- Installeren van sanitair
- Ventilatie & aircosystemen

Postbus 307, 3900 AH Veenendaal
Bezoekadres: Generatorstraat 9, 3903 LH Veenendaal
Telefoon (0318) 51 00 01, Fax (0318) 54 38 57

info@boumaninstallatie.nl
www.boumaninstallatie.nl

Lid van
UNETO-VNI

 Primera
Van Walssem

VEENENDAAL | SCHERPENZEEL

boeken tijdschriften wenskaarten
cadeaukaarten kantoorartikelen
kansspelen tickets tabak

Primera Van Walssem
Dr. B. de Bruijn 31 - T. 0318 514700
primeravanwalssem.nl

Primera Scherpenzeel
Dorpstraat 215 - T. 0318 272547
primerascherpenzeel.nl

**GRATIS
PARKEREN**

...even naar Primera

Handelskwekerij Tabakshof
Veenendaalsestraatweg 37, Elst
Tel. 0318 - 471951 / 0623484118

In elk seizoen

Volop groen

Verkoop op
donderdag: 09.00-18.00 uur
vrijdag: 09.00-18.00 uur
zaterdag: 09.00-17.00 uur

Welkom bij

Wouter en Sari van Schaik

MARK *Pul* TUINEN

DISSSEL B.V.
Groothandel in Sanitair & Installatiematerialen

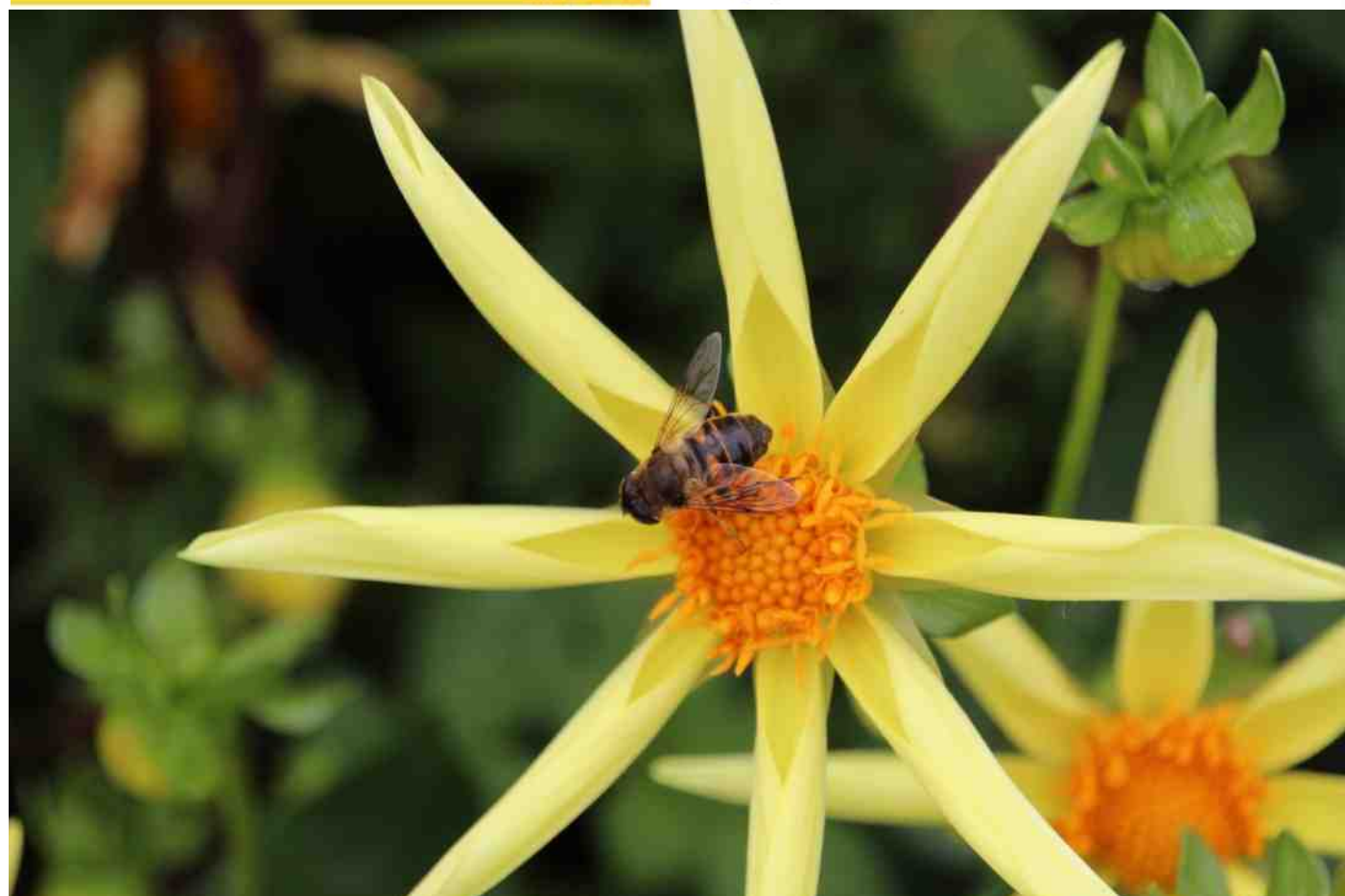
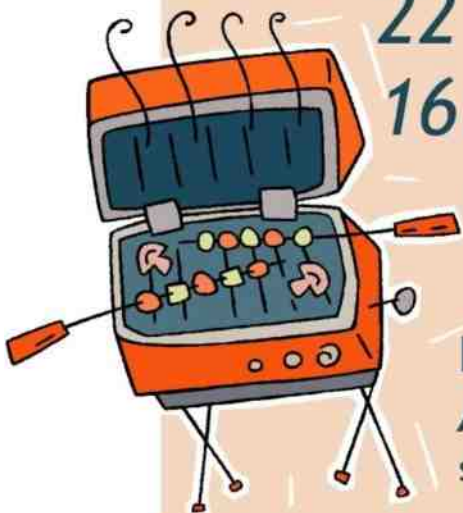

foto T Wouda

IVN leden- barbecue

Vind je dat je na al dat vrijwilligerswerk wel een barbecue hebt verdiend? Wij ook! Dus kom naar ons barbecuefeest (ook voor vegetariërs)

**22 september vanaf
16:30**

Locatie: De Groenhof
Aanmelden voor 15 september bij:
secretariaat@ivnveenendaal-rhenen.nl

Bijenzwerm

BIJENZWERM

Zaterdag 10 juni 2017 rond het middaguur: de deurbel gaat. Het is de buurman, die vertelt dat er een bijenzwerm in onze vuurdoorn is neergestreken. Zittend in de achtertuin hoorden de burens plotseling een enorm lawaai. Het leek alsof er een motor de tuin binnendenderde. Na een paar minuten was het weer stil. Jammer dat we zelf het spektakel niet gehoord hebben!

Wat te doen? Heel simpel, een nabije imker bellen die dolblij is met een gratis volkje honingbijen. Binnen een uur arriveert de imker met beschermende kleding, bijenkap, ouderwetse korf en een hoop orale informatie.

De bijen hangen als een grote zoemende tros binnen handbereik en de imker schudt ze in een ommezien in de korf. Hij zet deze met levende have en al schuins op een stoel met een flinke opening aan de onderkant, gevormd door een tuinbeeldje. De bijenman belooft in de avond terug te komen om de bijen op te halen. Zo kunnen ze tot rust komen. Tot mijn verbazing blijken de honingbijtjes 's avonds al een stukje raat in de korf te hebben gebouwd.

Er vliegen nog 200-300 bijen rond, die niet van zins zijn in de veilige korf hun heil te zoeken. Ze worden achtergelaten en gaan vanzelf dood, volgens de imker.

Toch maar opgezocht wat de levenscyclus van een werkster is. Deze bestaat grofweg uit drie fasen van elk circa 21 dagen. Eerst die van ei tot imago, dan taken binnenshuis (cellen schoonpoetsen, nectar bewerken tot honing, larven verzorgen, bijendans leren, nest bewaken, temperatuur regelen, ventileren) en in de laatste fase voedsel zoeken. Als haalbij verzamelt ze nectar in haar honingblaas en stuifmeel in de korfjes aan de achterpoten. Ook blijft er stuifmeel tussen de haren zitten. Per dag legt een bij vele vliegkilometers af, met uitschieters tot wel 250 km! Daardoor slijten haar vleugels snel. Na ongeveer 800 km zijn de vleugels echt op en kan ze het nest niet meer bereiken.

Onze nijvere bijtjes vliegen amper. Overdag blijven ze op en in de buurt van de stapelstoelen, waar de korf heeft gestaan. Hier hangt nog de geur van de koningin, haar feromonen blijven lang actief. 's Avonds kruipen ze dicht bijeen op het stenen beeldje om de nacht warm door te komen. Het kille plastic bevat ze dan duidelijk minder. Na een tijdje bedenk ik, dat onze nieuwe huisdiertjes geen voedsel hebben en voorzie ze van stukjes aardbei en kleine bakjes honing. De zoetheid valt duidelijk in de smaak en moet regelmatig worden aangevuld. Van de drie dagen voedselvoorraad in hun maagjes had ik toen nog geen weet. Pas na bijna twee weken zien we het aantal bijen afnemen. Een enkel zacht buitje derde ze niet, maar een flinke regenbui geeft min of meer de doodsteek, waarna het resterend aantal beestjes precies te tellen is. Na in totaal 17 dagen is het bijenavontuur voorbij.

WAAROM GAAN BIJEN ZWERMEN?

Een bijenvolk heeft maar één bij die zich voortplant, de koningin. Zodra de temperatuur in het voorjaar hoog genoeg is, gaat de koningin steeds meer eitjes leggen en groeit het aantal werksters explosief. De moeder heeft in het hoogseizoen echter een maximale legcapaciteit van 2000 eitjes per dag (het dubbele van haar eigen gewicht). Zodra dit maximum is bereikt ontstaat er een overschot aan voedsterbijen. Naast enkele honderden darren wordt dan

een aantal nieuwe koninginnen gekweekt. In het popstadium van de eerste vertrekt de oude koningin, vergezeld door ongeveer 10.000 werksters, om elders een nieuwe woonplek te zoeken. Dit noemt men een ZWERM. In de oude nestkast hebben ze zich volgezogen met honing om drie dagen zonder voedsel te kunnen overbruggen. De meeste zwermen verschijnen in mei en juni, onder voorbehoud van warme en droge weersomstandigheden. Hoe later in het seizoen, des te kleiner de kans op overleving van het nieuwe volkje. De opgebouwde voorraad honing dient namelijk voldoende te zijn om de winter door te komen.

De eerste zwerm met de oude koningin heet de voorzwerm. Na hun geboorte verlaten ook de jonge koninginnen één voor één het nest, de nazwermen. Op deze manier splitst het volk zich op in 3 tot 6 volken. Is het oorspronkelijke nest weer op normale sterkte, dan blijft één koningin in leven en wordt de rest gedood. In hun definitieve woning begint een volk direct met het bouwen van raten. De nieuwe moeren maken na 3-15 dagen hun bruidsvlucht.

OP ZOEK NAAR EEN NIEUW NEST

Met een enorm gezoem landt een zwerm eerst op een tijdelijke plek. Bij ons kwam de zwerm gunstig terecht in een grote struik, maar het redden van een bijenvolkje kan de imker flink wat hoofdbrekens bezorgen. Denk aan een zwerm in een spouwmuur, in een lantaarnpaal, aan een fiets of schommel of op de voorruit en motorkap van een auto.

Een paar honderd speurbijen aan de buitenkant van de tros gaan op zoek naar een nieuwe behuizing. In overleg selec-

foto T Wouda

foto T Wouda

teren ze uiteindelijk de meest geschikte locatie. De zoektocht kan enkele uren tot dagen in beslag nemen. Intussen blijven de bijen in de zwerm passief. Ze verlagen zelfs hun lichaamstemperatuur om energie (= honing) te besparen. Is de nieuwe nestholte eenmaal gekozen, dan is de zwerm binnen een kwartier weg. Hoewel een bijenzwerm er dreigend kan uitzien, is ze niet gevaarlijk. In de eerste plaats valt er geen honingvoorraad te verdedigen. In de tweede plaats hebben de bijen zulke dikke honingblazen dat ze hun angels niet kunnen gebruiken. Ze kunnen dus amper steken.

MELDEN VAN BIENZWERMEN

Om een bijenzwerm weg te halen is het zaak snel contact op te nemen met een imker of bijenvereniging in de buurt. Ik heb gegoogeld op "imker veenendaal" en kwam terecht bij Nederlandse Bijenvereniging, afdeling Veenendaal (www.veenendaal.bijenhouders.nl). Imkers halen een bijenzwerm graag op om hun eigen bijenvolken aan te vullen of om een beginnend imker mee te verblijden. Bijen@wur, onderzoeksgroep van Universiteit Wageningen, verricht veel bijenonderzoek. Hoe het moment van zwermen verschilt tussen de jaren en de verschillende gebieden in Nederland is mogelijk een voorspeller voor het overwinteringssucces. Om meer inzicht te krijgen in waar en wanneer bijenzwermen gezien worden, was het sinds

2015 mogelijk om zwermen te melden op de speciale Bijenzwermpagina van www.WageningenZoemt.nl. In dit jaar vond ook het Bijenfestival plaats in de binnenstad van Wageningen. De website is weliswaar niet meer bereikbaar, maar de interesse in zwermen zal bij de onderzoekers toch niet afgenomen zijn?

Tineke Wouda

foto T Wouda

Andere heidebestuivers

Dit is de kop boven een artikel in het blad „Mijn Bijen“ en geschreven door Kleis Hensen.

Op de Veluwe brengen de meeste imkers zo half juli hun bijen naar de heide, en zo schrijft hij, ik ging er altijd vanuit dat de beste bestuivers van de heide dan ook de bijen en de vlinders waren, maar dat schijnt helemaal niet zo te zijn. Ik las een artikel van Albert Vandijck over de kleine dondervliegjes die op zwoele avonden massaal in de lucht te vinden zijn. Dat zijn de thripsen. Hele kleine vliegjes die overal te vinden zijn, maar zo klein zijn dat ze nauwelijks opvallen. Steken doen ze niet en er zijn vele honderden soorten die op de heidevelden te vinden zijn. Heide bestaat uit vele duizenden bloempjes, dus het bestuiven moet massaal worden aangepakt. De wind, de bijen en de vlinders helpen een handje mee, maar het echte werk wordt door de thripsen gedaan. De thripsen slijten hun hele leven in de heideplanten. Het liefst tussen de meeldraden en het vruchtbeginsel waar ze zich voeden met de aanwezige nectar. Ze worden er geboren en blijven dan tot ze geslachtsrijp zijn in de plant. Alleen de vrouwtjes hebben vleugels dus er zit voor hen niets anders op dan zelf op zoek te gaan naar de mannetjes. En dat doen ze het liefst bij een aangename temperatuur. Als de vrouwtjes op zoek gaan naar de mannetjes dan komt het stuifmeel op hun hele lichaam en als ze vervolgens in een ander heideplantje landen bestuiven te tegelijk het heidebloempje. Dat is maar goed ook want het heidebloempje is zo klein dat noch een bij of een hommelt goed in het bloempje kan komen.

foto T Wouda

maanden zijn ze echt volwassen. Als dank voor de goede verzorging vreten de jonkies hun moeder meestal op. De oorwormen vreten van alles en zijn dan ook graag te gast in een bijenvolk. Denk hierbij aan de eieren en larven van de wasmot en de gevallen varroamijten. Veel mensen denken dat de oorworm, die eigenlijk helemaal geen worm is, alleen maar kan lopen, maar die vergissen zich want de oorworm van de lage landen is goed in staat te vliegen.

Ik wilde jullie deze interessante informatie van Kleis Hensen niet onthouden.

Cokkie Gadella

Renkums Beekdal

Dag allen,

Bijgaand treft u de uitnodiging aan voor de gezamenlijke activiteit, die IVN Zuidwest Veluwezoom zaterdag 22 september a.s. organiseert in het 'Renkums Beekdal'.

's Ochtends kunnen liefhebbers deelnemen aan (of kijken naar) een gezamenlijke werkdag van de werkgroepen 'Beken en Sprengen' en 'Landschapsonderhoud'.

Tijdens de wandelexcursie door het beekdal verzorgen gidsen van beide organisaties nadere toelichting over dat 'landschappelijk juweel' (zie ook de bijlage op pagina 18).

Geef voor 20 september door (aan IVN Veenendaal-Rhenen) of je aan het ochtend en/of middagprogramma wil deelnemen.

We zien uit naar een mooie en goedbezochte dag in de natuur!

Hartelijke groet,

Ruud Schaafsma en Albert Smit coördinatoren werkgroepen Beken&Sprengen en Landschapsonderhoud

Het adres van het 'Mussennest' en het informatiecentrum 'Renkums Beekdal' is:
Nieuwe Keijenbergseweg 170
6871 VZ Renkum

Zie ook: <https://www.ivn.nl/afdeling/zuidwest-veluwezoom/activiteiten/ledenactiviteit>

foto T Wouda

Een ander nuttig insect voor de bijen is de oorworm. Als kind werd je verteld dat de oorworm als je sliep in je oor kroop, maar dat is volkomen onzin. De oorworm is een echte opruimer. We kennen de diertjes allemaal als een slank insect met een soort tangvormig achterlijf, niet langer dan 1 a 2 cm. In de winter verstoppen ze zich meestal op een beschutte plaats in of rondom het huis en ook wel in de grond. Na de paring legt het vrouwtje een vijftigtal eitjes in de winterstalling. De vrouwtjes verzorgen de larfjes met restafval en in het voorjaar komen de jonge oorwormpjes tevoorschijn. Ze vervellen meerdere malen en na ca twee

Activiteiten IVN en KNNV

20 september

KNNV: Natuurwandeling rondom Hemmen met Willem Wielemaker (0317-413043), van 9.30 uur tot 12.00 uur.

21 september

Veenendaal-Rhenen: burlen van edelherten, video + avondwandeling. tijd: van 19:00 uur tot 23:00 uur. vertrekpunt: Veenendaal, "De Groenhof", Karel Fabritiusstraat 3,

LET OP: - maximaal 16 personen

- auto-excursie, - opgeven bij Jannie van der Linden, - bij verhindering – afmelden! (0318 – 52 25 83)

22 september

Ede: De seizoenen van het Bennekomse Bos. 10.00 uur slagboom aan het eind van de Hullenberglaan in Bennekom. Arjen Barten 0318430659

Veenendaal-Rhenen: Klompenpad "Meulunterenpad" wandeling 7 km (verkorte route).

tijd: 09:30 uur. startplaats: Lunteren, Dorpstraat 192, Hotel "De Wormshoef".

gids: Maja Stavleu, Dorthy Reijn. opgeven: 06 – 11 16 84 31

26 september

Zuidwest-Veluwezoom: Schaafsmalezing. Lunchroom 'De Beken', Nieuwe Keijenbergseweg 174, 6871 VZ Renkum
De lezing begint om 19:30 uur. De zaal is open vanaf 19:00 uur.

In verband met de beschikbare ruimte wordt u verzocht zich aan te melden via: wim.braakhekke@renkumsbeekdal.nl.

29 september

KNNV: Excursie korstmossen. Informatie: Christa Heyting 0318-415673

Ede: Lange afstandswandeling. Sander Belgraver 0318619779

Veenendaal-Rhenen: paddenstoelenexcursie. "Landgoed Prattenburg" 14:00 uur parkeerplaats "Groene Entree, Prattenburg", Cuneraweg. Aly van Eijk, Jannie van der Linden. spiegeltje meenemen.

7 oktober

KNNV: Wandeling over het Doddendaelpad. Verzamelen om 9.30 op de parkeerplaats van kasteel Doddendaal of om 9.00 aan de westzijde van het Olympiaplein. Opgave en informatie bij Frans Jacobs, 0644254850 .

13 oktober

Ede: Paddenstoelen in het Edese bos. 14.00 uur vanaf de parkeerplaats aan de N304 (=Koeweg). Piet en Tiny Griffioen 0318-610376.

Veenendaal-Rhenen: paddenstoelenexcursie. "Grebbeberg en Laarsenberg" 14:00 uur, parkeerplaats Rhenen Grebbeberg (bij het monument). Aly van Eijk, Jannie van der Linden. spiegeltje meenemen.

18 oktober

KNNV: Natuurwandeling door het Renkums Beekdal ten noorden van de Bennekomseweg o.l.v. Eric Minke (tel. 0317-428305) van 9.30 – 12.00 uur. De Beken, Nieuwe Keijenbergseweg 174 te Renkum

20 oktober

Zuidwest-Veluwezoom: Excursie Vogelwerkgroep. Er zal verzameld worden op de eerste parkeerplaats (vanaf de A50 gerekend) op de Fonteinallee. Meestal duurt zo'n excursie 4 tot 5 uur. Start om 8.30 uur.

Veenendaal-Rhenen: paddenstoelenexcursie, "Elsterbos", Rhenen (bij Veenendaal),

parkeerplaats einde van Cuneraweg, van 14:00 uur. Aly van Eijk en Jannie van der Linden. Spiegeltje meenemen.

24 oktober

Veenendaal-Rhenen: Oma-Opa en kleinkinderen – "Herfst". van 14:00 uur tot 15:30 uur

vertrekpunt: Veenendaal, hoek Slaperdijk / Dijkstraat-west.

opgeven bij Jannie van der Linden, 0318 – 52 25 83).

Natuurtuin Diddersgoed

hoek Goudvink/Ruisseveen 9 (achter de boerderij), parkeren bij Tennisvereniging Veenendaal West

Open van 15:00 tot 16:00 uur, op:

zon 30 sept. Gerrit van Leeuwen, **zon 28 okt.** Gerrit van Leeuwen

zat 3 nov. Gerrit van Leeuwen – natuurwerkdag, **zon 25 nov.** Gerrit van Leeuwen

Nadere informatie op de volgende sites:

<https://www.ivn.nl/afdeling/veenendaal-rhenen/excursies>

<https://www.ivn.nl/afdeling/zuidwest-veluwezoom>

<https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-edede/activiteitenprogramma>

<https://www.knnv.nl/knnv-afdeling-wageningen/agenda-afdeling>

Aziatische hoornaar

Aziatische Hoornaar

In 2004 werd in Frankrijk de Aziatische hoornaar aangetroffen. Deze wesp was niet eerder gezien in Europa en gedraagt zich inmiddels als invasieve soort die oprukt naar het noorden. In België, Duitsland en Zuid-Engeland zijn al nesten gevonden en in september 2017 is de soort voor het eerst gevonden in Nederland. Met name imkers zijn niet blij met de komst, omdat de Aziatische hoornaar onder andere honingbijen op het menu heeft staan. In 2014 heeft het Europese Parlement een verordening opgesteld met als doel de introductie, verspreiding en invloed van invasieve exoten te beperken; deze is sinds 2016 in ons land van kracht. De Aziatische hoornaar staat ook op deze lijst. Dit betekent onder andere dat er een surveillancesysteem opgezet moet worden om de komst van deze soort vast te leggen en dat bij kolonisatie van ons land in principe een snelle uitroeiing moet plaatsvinden. Na de vondst in Nederland is dan ook gelijk een zoektocht in de omgeving gehouden. Dit resulteerde in de vondst van het nest, dat met behulp van warmtegevoelige camera's aan een drone is opgespoord. Entomologen kunnen bijdragen aan de monitoring.

Inleiding

Exoten zijn soorten die niet in een bepaald land of bepaalde regio thuishoren, maar zich daar door toedoen van de mens hebben kunnen vestigen. Sommige exoten worden invasief: zij breiden zich massaal uit én hebben een negatief effect op autochtone soorten of veroorzaken overlast. Over het algemeen worden invasieve exoten gezien als een ernstige bedreiging van de natuur en vormen ze een flinke kostenpost. De Aziatische hoornaar, *Vespa velutina* Lepelletier, wordt beschouwd als zo'n invasieve exoot.

Herkenning

De Aziatische hoornaar is groot en de werksters en koninginnen kunnen eigenlijk alleen verward worden met de gewone hoornaar, *Vespa crabro* Linnaeus, en koninginnen van de middelste wesp, *Dolichovespula media* (Retzius). De drie soorten worden in figuur 3 naast elkaar getoond. Het belangrijkste kenmerk, dat ook op een foto goed zichtbaar kan zijn, zijn de kleuren van het achterlijf. De Aziatische hoornaar heeft een zwart achterlijf met achteraan een brede oranje band en vooraan een smalle gele band. De gewone hoornaar en werksters van de middelste wesp hebben op het achterlijf een tekening van zwart en geel dat veel lijkt op dat andere wespen: vier segmenten zijn overwegend geel met elk bovenaan een klein deel dat zwart is. De koningin en mannetjes van de middelste wesp hebben een overwegend donker achterlijf, maar de randen van de tergieten zijn geel. De kleur van de middelste wesp is erg variabel; er zijn ook koninginnen met evenveel geel als werksters van de gewone hoornaar. De Aziatische hoornaar is iets kleiner dan de gewone hoornaar: de koninginnen worden maximaal 30 mm groot, de werkster 17-24 mm, bij de gewone hoornaar is dit respectievelijk 35 en 18-27 mm en koninginnen van de middelste wesp zijn 18-22 mm. De Aziatische hoornaar heeft een compleet zwart borststuk. Bij de gewone hoornaar is het borststuk grotendeels bruinrood en bij de middelste wesp vaak deels oranjerood, altijd vooraan aan de zijkant met een paar kenmerkende gele strepen in de vorm van een '7'. De mannen van de gewone hoornaar hebben een grotendeels bruin borststuk, terwijl de mannen van de Aziatische hoornaar een geheel zwart borststuk en zwarte voelsprietten hebben. De mannen van de middelste wesp hebben een zwart borststuk met genoemde gele '7'-vormige vlekken; het schildje is zwart met een paar gele dwarsvlekken. De middelste wesp heeft vaak een zwarte lengtestreep over het gezicht, bij beide hoornaarsoorten is het gezicht van voren geel.

3. (a) De Aziatische hoornaar, *Vespa velutina*, koningin, (b) ge-

wone hoornaar, *Vespa crabro*, werkster en (c) middelste wesp, *Dolichovespula media*, koningin, donkere vorm. Foto's: Jean Haxaire (a), Jinze Noordijk (b), Dick Belgers (c)

Op internet zijn enkele determinatiehulpen te vinden (bijv <https://waarnemingen.be/exo/be/nl/8807.pdf>).

Ook aan het nest is de Aziatische hoornaar te herkennen. Anders dan bij andere wespen, bouwt de Aziatische wesp twee nesten per seizoen. De koningin bouwt in het voorjaar een klein nest (figuur 4a). Later in het seizoen verhuist het volk naar een groter, definitief nest. Het wordt vrijwel altijd hoog in een boom gebouwd, zelden in een heg.

4. Nest van de Aziatische hoornaar: (a) het kleine, primaire nest en (b) het tweede, uiteindelijke nest. Foto's: Jean Haxaire

Het nest wordt gemaakt van fijngeknaagd hout ('papier') en is helemaal omgeven door een laag glad bouw materiaal. Gewoonlijk wordt het tweede nest 40-60 cm in diameter, de grootste nesten worden een meter hoog en 80 cm in diameter (figuur 4b). Ook andere wespen kunnen vrijhangende nesten in bomen bouwen, bijvoorbeeld de Saksische wesp, *Dolichovespula saxonica* (Fabricius), en de middelste wesp. Onze inheemse hoornaars bouwen altijd een nest in boomholtes of vergelijkbare holle structuren als schoorstenen.

Overlast of niet?

Er circuleren nogal wat sensatieverhalen over hoornaars op het internet, maar zowel de Aziatische als de gewone hoornaar zijn normaal niet agressief en kunnen rustig gadeslagen worden. Alleen als hun nest verstoord wordt kunnen ze mensen aanvallen. Zelfs bij het ruimen van het nest in Dreischor waren de Aziatische hoornaars nauwelijks agressief. Voor de mens is een steek van de Aziatische hoornaar vergelijkbaar met die van een gewone hoornaar. Alleen mensen die allergisch zijn voor wespen- steken lopen een groot risico, maar niet groter dan bij andere wespen. Discussie Invasieve exoten vertonen vaak in de beginfase van kolonisatie een explosieve groei. Na verloop van tijd loopt dit meestal terug, omdat vijanden, ziektes en concurrenten van de soort zich ontwikkelen. Wellicht zal dit ook bij de Aziatische hoornaar in Europa gebeuren. De ontwikkelingen van de Aziatische hoornaar in Nederland zullen ongetwijfeld gepaard gaan met veel rumoer, omdat deze soort op de Europese verordening over invasieve uitheemse soorten staat, maar ook omdat er helaas vaak paniekerig over hoornaars in het algemeen gedaan wordt. Het is belangrijk om het publiek te melden dat de Aziatische hoornaar een weinig agressieve wespsoort is. Ook moet

het verschil van de Aziatische hoornaar met de Europese en andere wespsoorten goed uitgelegd worden. Het ruimen van nesten van de gewone hoornaar in de veronderstelling dat het een Aziatische hoornaar betreft, is onnodig en zonde. We zijn benieuwd hoe talrijk de soort zal gaan worden, of eliminatie altijd succesvol zal zijn of dat er op termijn overgestapt zal worden op het in toom houden van de populatie of zelfs het stoppen van de bestrijding. Voor de vroegtijdige signalering van de Aziatische hoornaar en het monitoren ervan zijn vele ogen in het veld onmisbaar. We hopen dat we met dit artikel de leden van de Nederlandse Entomologische Vereniging voldoende hebben geprikkeld om uit te kijken naar de soort en vondsten (met foto of verzamelde wesp) te melden op Waarneming.nl of aan ons door te geven.

Ik heb gebruik gemaakt van niet herschreven delen van het artikel:

Entomologische Berichten 78 (1) 2018: 2-6 De opmars van de Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*) naar Nederland
Auteurs Jan Smit, Jinze Noordijk & Theo Zeegers
 EIS Kenniscentrum Insecten
 Postbus 9517
 2300 RA Leiden
jinze.noordijk@naturalis.nl

foto T Wouda

EkoPlaza[®]

Uw biologische supermarkt
in Veenendaal

Ook voor uw glutenvrije -
en dieetproducten.

EkoPlaza,
Pr. Bernhardlaan 1, Tel. 0318-516537

Jan van Donselaar

In Memoriam Jan van Donselaar (9-8-1936 - 19-7-2018)

Een paar dagen geleden kwam mij het verdrietige bericht ter ore dat onze oud-voorzitter Jan van Donselaar was overleden.

Dit bericht kwam niet geheel onverwacht omdat Jan al enige tijd ziek was. Jan was voorzitter van het IVN van 2006 tot 2010, een functie die hij met verve bekleedde. Jan kwam van buiten het IVN en reageerde op een oproepje in het lokale "suffertje." Totaal onbekend met de mores binnen onze vereniging, de werkgroepen, structuur en de vele heilige huisjes, ging hij voortvarend aan de slag. Hij had een uitgesproken eigen mening, maar stond ook open voor die van anderen. Het IVN Veenendaal-Rhenen zal Jan gedenken als iemand die zich met hart en ziel heeft ingezet voor de vereniging. Wij zijn met die inzet ontzettend blij geweest.

Namens het bestuur van het IVN wil ik Gerda, de kinderen, familie en vrienden heel veel sterkte wensen met dit verlies en wat Jan betreft: "Rust Zacht"!!!

Cokkie Gadella

Aardhommel foto T wouda

De Wesp

De wesp

Het was een warme zomer. Mijn balkon stond vol met bloeiende planten, want ik vind het leuk om vlinders en bijen langs te zien komen, die net als ik genieten van de bloemen. Helaas zijn er ook insecten die ik minder waardeer, zoals de wesp, die ook aangelokt wordt door de zoetheid op mijn balkon.

Ik zat dus lekker te genieten van het zonnetje op mijn balkon, toen ik ineens zo'n geel-zwart gestreept monster aan zag komen. Ok, laat maar, dacht ik, ik blijf stil zitten, dan doet hij ook niets. Helaas had ik mijn balkondeur open

staan en de wesp was zo dom om naar binnen te vliegen. Alles goed, dacht ik, maar niet in mijn huis. Dus pakte ik een dik tijdschrift op en ging op jacht naar de wesp. Ik had geluk, hij zat gewoon tegen het raam en ik kon hem met één klap om zeep helpen. Plats! Weg wesp. Het was heel gek, maar de rest van de middag zag ik geen enkele andere wesp meer op mijn balkon.

Wespennest foto T Wouda

's Avonds, toen ik naar bed ging viel ik in een diepe slaap. Een vreemd geluid maakte dat ik midden in de nacht wakker werd. Wat was dat? Het was een gezoem, maar niet van een mug, wat ik feitelijk verwachtte. Ik deed mijn ogen open en zag aanvankelijk natuurlijk niets. Langzaam wendde mijn ogen aan het duister en ineens zag ik iets. Geen mug, maar een wesp, en een tamelijk grote wesp. Ik schrok, wat is dit? De wesp keek mij indringend aan. "Jij hebt mij vanmiddag doodgeslagen, waarom?", vroeg hij. Was jij dat?, zei ik onthutst. En kun jij onze taal spreken? Natuurlijk, zei de wesp, maar alleen als het echt nodig is. En nu is het nodig. Geef mij antwoord op mijn vraag, want mijn familie leeft in angst en heeft baat bij een antwoord. Ik dacht even na, ja waarom eigenlijk had ik de wesp doodgelagen. Angst en onbekendheid. Weet je, zei ik, jullie maken ons bang, jullie zijn zo agressief. Bij het minste of geringste steken jullie jullie angel in ons. Voor ons is dat erg pijnlijk en in het ergste geval ook dodelijk. De wesp leek te fronsen. Bang voor ons, vroeg hij? Ja, zei ik. Wij vinden het niet fijn als jullie onze huizen betreden. Maar, riep de wesp, wij vinden het ook niet fijn als jullie onze huizen betreden! Ik knikte, hij had gelijk.

Misschien kan ik jullie helpen, zei ik. Ik weet een plek hier in de buurt waar planten en dieren welkom zijn. Daar wordt jouw familie zeker goed ontvangen.

De wesp keek me aan, als dat eens mogelijk zou zijn. Ja! riep ik vol enthousiasme. Het is een natuurgebied, dat Diddersgoed heet. Ik weet dat er al een kleine wespengroep leeft. Laat mij je uitleggen hoe je er komt.

Verhip, zei de wesp, mijn tante heeft daar jaren gewoond, dat ik die plek nu was vergeten! Veel dank, mensenkind, mijn familie is gered.

Dit waren de laatste woorden die ik van de wesp ontving. Die hele zomer had ik van geen enkele wesp last. Zijn dank was dus groot!

@LDCFloor
13-82018

Zwermperikelen

Zwermperikelen van de honingbij

In juni kwam er iemand uit de buurt bij ons langs. Hij zocht een imker, die hem kon helpen. Wat was het geval. Een dag of tien eerder was er een grote hoeveelheid zoemende bijen in zijn tuin gesignaleerd. Uit zijn beschrijving werd duidelijk dat het hier om een zwerm ging. De volgende ochtend was de rust weergekeerd en hij concludeerde dat de bijen er weer vandoor waren. Maar al gauw bleek dat zij een onderkomen gevonden hadden in zijn tuin! In de tuin stond een grote (60 x 60 cm en 40 cm hoog) omgekeerde betonnen bak met in de zijkant twee kleine gaatjes, waardoor bijen in en uit vlogen.

Omdat ze er toen al 10 dagen in zaten, was het geen zwerm meer, maar een broednest, dat verplaatst moest worden. Met een zwerm, die nog niet begonnen is aan de bouw van raten, gaat verplaatsen over het algemeen zonder veel problemen, maar dat is niet het geval met een bestaand broednest.

We hebben de bak omgekeerd en zagen toen een prachtig broednest met een stuk of zes raten, die verticaal naast elkaar op de bodem van de betonnen bak stonden, terwijl ze voor het omkeren van de bak, aan het "plafond" van de bak naar beneden hingen. Wat een prestatie van dit kleine volkje bijen om in amper 10 dagen een compleet nieuw broednest te bouwen!

van een ervaren imker de raten één voor één losgesneden en die zo goed en zo kwaad als het ging in een raampje gezet met de rechte kant naar beneden (dus nog steeds op z'n kop) en geprobeerd deze op z'n plaats te houden met elastieken. Brede postelastieken hadden we niet in huis en het was zondag, dus gebruikten wij kleine elastiekjes, wat geen succes was.

Helaas, we hebben te lang getreuzeld en ze te veel verstoord zodat de bijen besloten er weer van door te gaan. De dag na onze operatie begonnen ze te zwermen en binnen korte tijd vormden ze een tros aan een lage tak van een mispel in buurmans tuin. We hadden geluk, want de zwerm was makkelijk te scheppen. Bovendien was het nu niet nodig om het broednest voor een periode van drie weken uit "logeren" te sturen op een afstand van minstens 6 km om te voorkomen dat de vliegbijen naar de betonnen bak terug zouden vliegen, want nu ging het om een zwerm. Ze konden meteen mee naar huis, waar het volkje inmiddels weer goed aan het groeien is.

Jammer, dat het verplaatsen niet gelukt is, vooral omdat de koningin en de bijen nu weer helemaal opnieuw moesten beginnen aan hun broednest.

Elst, Hanneke Baretta-Bekker

Foto's J van Dam

Op de binnenste raten waren al gesloten cellen te zien. Dat houdt in dat de eitjes al uitgegroeid waren tot larven en dat de larven aan het verpoppen waren. Nog een dag of elf en de eerste nieuwe bijen zouden geboren worden.

Na eerst veel te lang te hebben gearzeld wat de beste manier was om dit broednest met behoud van broed over te plaatsen naar een 6-raams kastje hebben we op advies

Mucha restaurant

3-gangen keuze
uit de gehele kaart € 27,⁵⁰
inclusief brood met aioli en olijven!
(m.u.v. gerechten met een meerprijs)

Reserveren?
www.restaurantmucha.nl
of 0318-505533

De Sterke Arm 1 • 3901 EK Veenendaal

Uit de Gelderlander

Imker Theo Joosten aan het werk.

Een artikel uit de Gelderlander van © Erik van 't Hullenaar

Deze imker laat zijn bijen dansen door akkerranden vol wilde bloemen

GENDT - Imker Theo Joosten verwelkomt bezoekers op de dag van de akkerrand in zijn bloemenveld, een stukje natuur middenin Gendt. Een paradijs voor insecten.

'Pas' 43 jaar geleden heeft imker Theo Joosten (71) uit Gendt naar eigen zeggen zijn hart verpaid aan de bij. In zijn vaders aardbeienkas deden de insecten het goed, voor de bestuiving. „Ik stond er altijd bij te kijken.” Inmiddels heeft Joosten 70 volken onder zijn hoede, waarvan 20 aan de Angerensestraat. Daar zaaide hij zijn weiland vorig jaar in met wilde bloemen als de zonnekroon en de borage. Een waar paradijs, niet alleen voor bijen, maar ook voor vlinders en andere insecten.

Joosten geeft bezoekers deze zaterdag samen met zijn vrouw José tekst en uitleg over zijn bloemenveld en de bijen. Hij doet, net als twintig agrariërs in de regio, mee aan een project van de Agrarische Natuurvereniging Lingestreek (ANVL), Park Lingezege en de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe. Agrariërs zaaien, tegen een kleine vergoeding, hun akkerranden in met wilde bloemen om zo vogels, insecten en muizen te trekken die ervan afhankelijk zijn. Voor voedsel, maar ook om dekking te zoeken. De kleurrijke bloemen trekken bovendien weer natuurliefhebbers. Zo ook deze zaterdag op de dag van de akkerrand, waarbij een fietsroute langs de 20 locaties gevolgd kan worden

50.000

Joosten vertelt honderduit over zijn bijen. Een volk kan wel 50.000 bijen tellen, een sterke koningin leeft 5 jaar. De activiteiten zijn divers, bijen poetsen cellen, stampen stuifmeel aan, voeren jong broed, bewerken honing en maken verkenningsvluchten. Termen als bruidsvlucht, rondedans en kwispeldans vallen. De bij blijkt een romantisch beestje.

Plek voor de natuur, middenin Gendt.

Imker Theo Joosten

„Het gaat heel slecht met de bijen”, zegt Joosten bedrukt. „Kijk, wat je hier ziet is biodiversiteit. Al die verschillende bloemen. Bijen hebben verschillende soorten stuifmeel nodig om goed te groeien. Ze hebben een actieradius van 6 kilometer, dus ze hebben er veel voor over.” Hij pleit dan ook veel meer van deze akkerranden vol bloemen. Samen

met coördinator Kees Mientjes van de ANVL, die even langskomt bij de imker. „Plek voor de natuur, middenin Gendt. Het is een mooi project, niet alleen voor de insecten, maar ook voor vogels als de patrijs en de graspieper.”

José Joosten demonstreert intussen aan een paar bezoekers, die ook een zakje zaaizaad meekrijgen, wat te doen na een bijensteek. Men neemt een schilmesje en een aardappel. „Je moet eerst de angel eraf schrapen met een mesje. Daar zitten namelijk blaasjes aan. Je moet niet knijpen, want dan help je het gif juist op weg. En daarna even een aardappelschijfje op het hoofd. Het zetmeel helpt.” Theo Joosten laat de verwonderde bezoekers vervolgens zijn bijenvolken zien. Handschoenen heeft hij daar niet bij nodig. „Nee hoor, 10 steken per dag zijn heel normaal.”

Het oorspronkelijke artikel kun je vinden op:

<https://www.gelderlander.nl/betuwe/deze-imker-laat-zijn-bijen-dansen-door-akkerranden-vol-wilde-bloemen-a3310b7d/>

Recepten met honing

Honing-mosterddressing voor de sla

4 eetlepels olijfolie

2 eetlepels azijn

1 theelepel milde mosterd

1 flinke theelepel honing

1 eetlepel gedroogde slakruiden (uit de natuurwinkel)

Peper uit de molen

Snuffje zout.

Meng alle ingredienten door elkaar tot een overheerlijke dressing. Geschikt voor alle soorten sla. Kort voor het opdienen door de sla mengen anders wordt deze slap.

Zandkoekjes met honing

200 gram tarwebloem

150 gram koude boter

1 klein ei

4 eetlepels vloeibare honing

1 zakje bakpoeder

Sap van een halve citroen

3 eetlepels rozijnen.

Snuffje zout.

Meng alle ingredienten door elkaar

Vet een bakplaat in of leg er een vel bakpapier op

Verwarm de oven op 180 °c

Rol het deeg uit, steek er met een vormpje koekjes uit of draai er gewoon balletjes van en druk die plat.

Baktijd ca 30 minuten. Kan ook iets meer zijn Hangt af van de dikte van de koekjes. Om ze mooi glanzend te krijgen kun je ze ook nog even insmeren met een losgeklopt ei.

Eet smakelijk,

Cokkie

Oproepje.

Ik vang hulpbehoevende egels op en nadat ze hersteld zijn wil ik ze graag uitzetten in veilige opvangtuinen. Heb jij zo'n tuin (check dit op <https://www.egelbescherming.nl/de-egel/egels-in-uw-tuin/>). En wil je mij helpen, meld je dan aan op: josannemarcin@gmail.com

Groetjes,

Josanne Marcin

Wilde bijen

Wilde vaste planten voor wilde bijen

Wilde bijen staan al een aantal jaren in de belangstelling van een breed publiek. Veel tuinbezitters willen iets voor de wilde bijen doen. Ze doen het zelf of geven (ecologische) hoveniers de opdracht om hun tuin bijvriendelijk te maken. Daar zijn honderden wilde planten voor beschikbaar variërend van eenjarigen tot vaste planten en van halfheester tot boom. Vaste planten hebben het voordeel dat ze lang bloeien en jarenlang achtereen in tuinen standhouden. Door deze stabiliteit kan er ook beter een relatie tussen vaste planten en wilde bijen tot stand komen. Sommige bijen zijn er bijna altijd zoals rosse metselbij en gewone geurgroefbij. Andere bijen komen pas als de voedselplanten een stabiele factor zijn. Dat is geen wetenschappelijke waarheid maar wel een praktisch gegeven. Met uitzondering van brede lathyrus bevat bijgevoegde tabel alleen planten van de 'inheemse' flora. Brede lathyrus, een Zuid-Europese soort, wordt frequent door lathyrusbij bezocht. Voor de toepassing in tuinen kunnen vaste planten globaal in een paar groepen worden ingedeeld.

Graslandplanten die spontaan in een niet al te intensief onderhouden graslandje kunnen voorkomen. Dat zijn bijvoorbeeld paardenbloem, scherpe boterbloem of biggenkruid. Havikskruiden, gewoon biggenkruid zijn belangrijke planten voor roetbijen en pluimvoetbij. Vooral in tuinen die grenzen aan of in de buurt van open gebieden op de zandgronden liggen.

Kruiden van open of gestoorde grond die in borders op open plekken of tussen de andere planten spontaan voorkomen zoals zevenblad, robertskruid of hondsdraf. Alleen hondsdraf wordt genoemd. Het is een snelle groeier die vaak veel ruimte opeist.

Planten die zich gewoonlijk niet spontaan vestigen en daarom uitgezaaid of aangeplant worden. De tabel bevat in hoofdzaak deze planten. De meeste planten kunnen in de border worden aangeplant.

De planten alleen trekken geen wilde bijen aan. In of bij de tuin moet ook nestgelegenheid zijn. De meeste bijen nestelen het liefst in min of meer open zandgrond. Tuinen met droge tot vochtige, maar schrale zandgrond bieden veel meer ondergrondse nestgelegenheid dan op zwaardere en

voedselrijkere gronden. De meeste tuinen zijn volledig beplant en bieden weinig ruimte voor in de bodem nestelende bijen. Los plaveisel op een zandlaag van ca 25 cm diep of dieper en met niet al te smalle voegen bieden vaak goede nestgelegenheid. Die voegen groeien gewoonlijk al vrij snel dicht en moeten daarom voor en/of na het vliegseizoen met een onkruidborstel of een scherp voorwerp worden schoon gemaakt zodat de bodem toegankelijk blijft voor bijen. Kleine open plekken worden ook als nestgelegenheid gebruikt.

Vooral in kleinere tuinen met weinig of geen open grond lijkt het er op dat de meeste bijensoorten bovengronds nestelen. Onder meer in holle afgestorven stengels, oude verweerde muren, in balken van oude schuren, in rieten daken en rietmatten. Waar deze elementen ontbreken, kunnen bijenhôtels compensatie bieden.

Op papier lijkt dat allemaal erg eenvoudig. Als tuinbezitter kan je voor voedsel en nestgelegenheid zorgen, maar dat geeft geen enkele garantie dat er wilde bijen worden aangetrokken. De geografische ligging van de tuin is een zeer zwaarwegende factor. Het maakt een enorm verschil of een tuin in Maastricht ligt of in Sint Annaparochie. Als de beide tuinen volledig identiek zouden zijn zou je in Maastricht in een tuin van een honderd m² wel 20 tot 30 solitaire bijensoorten kunnen verwachten terwijl het in het Friese kleigebied met ca. 5 soorten op houdt. Ook de ligging in de stad is een dominerende factor. In de binnenstad is veel minder kans op wilde bijen dan aan de stadsrand. En in een tuin in de stadsrand die grenst aan een bijenrijk gebied kunnen aanzienlijk meer bijen voorkomen, dan aan de andere kant van de stad die grenst aan intensief agrarisch gebied. De factor tijd kan nadelige factoren compenseren. Naarmate de tuin ouder wordt, zullen meer wilde bijen zich vestigen. Verder kan het aantal soorten bijen ook door de grootte van een tuin worden bepaald. Hoe groter de tuin des te meer ruimte voor bijenplanten, nestgelegenheid en een diverse bijenfauna. Bijen trekken zich niets aan van heggen en schuttingen. Dat biedt mogelijkheden om het leefgebied van bijen te vergroten. Als burens hun tuinen bijenvriendelijker maken, kan dat een duidelijk merkbaar positief effect hebben op de bijenstand. Veel kleine tuinen worden voor de bijen dan een grote tuin.

Wilde vaste planten voor wilde bijen

Bloeitijd	Bijenplant	Opmerking	Voorbeelden bijenbezoek. R voornamelijk regionaal
mrt-apr	Bosanemoon		Rosse metselbij, tweekleurige zandbij, vosje
mrt-apr	Slanke sleutelbloem		Gewone sachembij, gehoornde metselbij
mrt-mei	Gevlekt longkruid		Gewone sachembij, rosse metselbij
mrt-mei	Maartsvioltje		Gewone sachembij, zandbijen, rosse metselbij
apr-mei	Hondsdraf	! r	Zandbijen, groefbijen, gewone sachembij, metselbijen
apr-jun	Kruipend zenegroen		Gewone sachembij, rosse metselbij*, blauwe metselbij
apr-jul	Gulden sleutelbloem		Gewone sachembij
apr-sep	Gevlekte dovenetel		Gewone sachembij

mei-aug	Prachtklokje		Klokjesbijen, klokjesdikpoot, behangersbijen
mei-sep	Wilde reseda		Reseda maskerbij, weide maskerbij, zandbijen
jun-jul	Breedbladig Klokje		Klokjesbijen, klokjesdikpoot, behangersbijen
jun-jul	tripmadam		Gewone dwergzandbij, groefbijen
Jun-jul	Wit vetkruid		Gewone dwergzandbij, groefbijen, maskerbijen
jun-aug	Aardakker	r klimplant	Lathyrusbij, grote bladsnijder
Jun-aug	Brede lathyrus	r klimplant	Lathyrusbij, grote bladsnijder, tuinbladsnijder

Zandbij foto T Wouda

**LEPPERS
ZONWERING
VEENENDAAL**

Leppers Zonwering B.V.
Nieuweweg 85
3905 LH Veenendaal
Telefoon 0318-517565
Fax: 0318-543260

BTW nr. 8099.91.998.B01
ING bank
IBAN: NL30INGB0651914558
K.v.K.: 30058732
E-mail: info@leppers.nl

jun-aug	Akkerklokje	!	Klokjesbijen, klokjesdikpoot, tweekleurige zandbij
jun-aug	Betonie		Andoornbij, grote wolbij
jun-aug	Bosandoorn	! r	Andoornbij, blauwe metselbij, grote wolbij
jun-aug	Boslathyrus	r	Langhoornbij, Lathyrusbij, tuinbladsnijder
jun-aug	Grote wederik	! r	Gewone slobkousbij, groefbijen
jun-aug	Rechte ganzerik		Maskerbijen, gewone geurgroefbij, tweekleurige zandbij
jun-sep	Bont kroonkruid	r	lathyrusbij, Grote wolbij, blauwe metselbij, behangersbijen
Jun-sep	Gewoon biggenkruid	graslandplant	Kleine roetbij, pluimvoetbij, zandbijen, groefbijen
jun-sep	Gewone rolklaver	graslandplant	Grote wolbij, Grote bladsnijder, tuinbladsnijder
jun-sep	Grote kattenstaat	!	Kattenstaartbij, Grote bladsnijder, tuinbladsnijder
jun-sep	Hartgespan	kortlevend	Grote wolbij, tuinbladsnijder
jun-sep	Heggenrank	klimplant	Heggenrankbij Z-L, rivierengebied: zandbijen
jun-sep	Kleine bergsteentijm		Grote wolbij
Jun-sep	Muskuskaasjeskruid		Klokjesdikpoot, grote klokjesbij als slaapplaats
jun-sep	Stinkende ballote		Grote wolbij, tuinbladsnijder, andoornbij
jun-sep	Wilde marjolein		Blauwe metselbij, wespbijen, bloedbijen
jul-aug	Gele kamille	kortlevend	Tronkenbij, wormkruidbij, maskerbijen
jul-aug	Moeras andoorn	! r	Andoornbij, grote wolbij
Jul-aug	Moerasrolklaver	! r	Grote wolbij. Grote bladsnijder, tuinbladsnijder
jul-aug	Ruig klokje		Klokjesbijen, klokjesdikpoot, behangersbijen
Jul-aug	Wilde cichorei		Pluinvoetbij, kleine roetbij, groefbijen
jul-sep	Boerenwormkruid		Wormkruidbijn, Kruiskruidbij, tronkenbij
jul-sep	Echte gamander		Grote wolbij, andoornbij
Jul-sep	Echte guldenroede		Kruiskruidzandbij, tronkenbij, groefbijen
jul-sep	Heelblaadjes	! r	Tronkenbij, tuinbladsnijder

Toelichting tabel

Voor milieu en groeiplaats zie onderstaande links.

!: plant kan zich op open grond sterk uitzaaien of zich door worteluitlopers sterk en snel uitbreiden;
r: plant vraagt veel ruimte 1,5-2m²;

Klimplant: aardaker en brede lathyrus groeien ook langs open afrasteringen zoals hekken en gaas .

Voor vollediger overzicht voor bijen in tuinen zie de bijenkalender op www.denederlandsebijen.nl.

In zeer grote tuinen en landgoedachtige parken kan in principe het overgrote deel van de Nederlandse wilde bijen op vaste planten voorkomen. zie hier voor het overzicht vaste op www.bijenplanten.nl.

Arie

**Dag (of middag) in het Renkums beekdal op 22 september 2018
voor leden/donateurs IVN Veenendaal-Rhenen, IVN Ede, KNNV
Wageningen en IVN Zuidwest Veluwezoom**

Dagprogramma

9 u koffie in 'het Mussennest'

9.30 – 12 u werken met de werkgroepen 'Beken en sprengen' en 'Landschapsonderhoud'.

We gaan de Bosvijver (het voormalige zwembad van de heren Schimmelpenninck van de Keijenberg en koning Willem III) en een deel van de Oliemolenbeek schoonmaken.

Het ochtendprogramma is voor de liefhebbers. U kunt in de beek werken met lieslaarzen. Of langs de randen, ook hier is genoeg werk.

Gereedschap, lieslaarzen, werkhandschoenen zijn aanwezig.

Ook kunt u alleen een kijkje nemen bij het werk. De wandeling naar de werkplek is erg mooi.

Voor koffie en thee vooraf en tijdens het werk en soep bij de lunch wordt gezorgd.

12.30 – 13.30 u lunch, zelf brood meenemen, voor soep wordt gezorgd; tijd om het informatiecentrum 'het Renkums beekdal te bezoeken

13.30 – 14 u informatie over de IVN afdeling Zuidwest Veluwezoom en over het Renkums beekdal

14 – 15.30 u wandeling langs de Molenbeek en de Oliemolenbeek naar de Papierweide, het voormalig industriegebied Beukenlaan

15.30 – 16.30 u drankje ter afsluiting

22 sept ook: Barbecue bij de Groenhof

Heerlijk een hele dag IVN. Eerst het Renkums Beekdal en daarna gezellig op de Groenhof naar de BBQ. Normaal werken de weergoden mee. Daar gaan we als optimisten van uit. Geef wel uiterlijk 15 september door dat je bij de BBQ bent.

Meedoen met IVN

Heeft u belangstelling om ook binnen IVN actief te worden en een bijdrage te leveren aan de vele werkzaamheden die het IVN doet, dan kunt u daarvoor altijd contact opnemen met de werkgroepcoördinator waar uw belangstelling naar uitgaat. Of neem contact op via het secretariaat.

Bijdragen Groene Blad

Hebt u iets moois of unieks beleefd in de natuur, maak ons er deelgenoot van door het naar de redactie van het Groene blad te sturen als een verhaaltje, een foto of (liefst) beide. Iedere bijdrage is welkom. Dit blad is niet alleen voor u, maar vooral ook van u. Bij voorbaat dank!

Onze natuur: Doortrekkers en overwinterraars verdienen rust

Onze natuur is een maandelijkse natuurcolumn over de ervaringen van Ron en Ivor, werkzaam als toezichthouders bij Utrechts Landschap.

Geen moment rust dit weekend. We krijgen de telefonische melding 'fotografen in het rustgebied Blauwe Kamer'. We hebben dienst en gaan direct richting de Blauwe Kamer. Het is druk daar en er zijn meerdere mensen in het rustgebied. De Blauwe kamer is het natuurgebied dat op grens van Rhenen en Wageningen ligt en zich sinds de bioscoopfilm 'Holland, natuur in de Delta' mag verheugen op massale belangstelling. Het gebied is vernoemd naar de oude hofstede die al in 1636 op kaarten stond aangegeven. Tegenwoordig is het een uniek, maar kwetsbaar natuurgebied van krap 120 hectare. In dit gebied leven tal van bijzondere dieren: broedende lepelaars, aalscholvers, ijsvogels en bevers. Vooral in de herfst en 's winters biedt het ruimte aan vele vogels, waaronder de ganzen. Na een lange reis vanuit de gebieden rondom de poolcirkel strijken ze hier neer om te foerageren en op krachten te komen of op doortrek naar het warmere zuiden. Omdat een gans tot wel één kilo gras en riet per dag eet, zorgt hij ervoor dat de velden en plassen niet dichtgroeien. Ganzen leven in een hechte groep en koppels blijven een leven lang samen.

We lopen richting het rustgebied in de Blauwe kamer en zien nog net een grote groep ganzen, luid gakkend opvliegen. Opgeschrikt door fotografen in het rustgebied zoeken de ganzen een veilig heenkomen. De verzwakte ganzen blijven achter. In het rustgebied leggen nietsvermoedende fotografen het natuurschoon vast. We leggen hen uit dat de natuurbeleving niet mag leiden tot een verstoring van onze natuur en dat is helaas het gevolg van het betreden van het rustgebied. De ganzen cirkelen nog rond en nadat wij het gebied verlaten hebben, vinden ze weer hun weg naar de plas. De ganzen hebben geen moment rust...

Heeft u tips of een reactie die kunnen bijdragen aan het behoud van onze natuur? Mail naar: natuurtip@gmail.com

NB: deze column is op persoonlijke titel geschreven door 2 bevoegen natuurbeschermers.

foto T Wouda

Zandbij foto T Wouda

Lid Worden van IVN

U kunt het werk van de IVN-afdeling Veenendaal-Rhenen steunen door IVN-lid te worden. Als lid bent U van harte welkom bij onze activiteiten.

Als lid, ontvangt U, naast ons Groene Blad dat minimaal 4 keer per jaar verschijnt, ook het kwartaalblad "Mens en Natuur" van de landelijke IVN vereniging.

Aanmelding:

<https://www.ivn.nl/word-lid>

Opzegging en/of verhuizingen:

z.s.m. opgeven via:

ledenadministratie@ivnveenendaal-rhenen.nl

INDIEN ONBESTELBAAR:
KERKEWIJK 254
3904 JL VEENENDAAL

